

РЕЦЕНЗІЇ

**РЕЦЕНЗІЯ
НА МОНОГРАФІЮ С. В. САВОЙСЬКОЇ
«ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ МОДЕЛІ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ»¹**

Монографічне дослідження С.Савойської присвячене актуальній проблемі, яка у запропонованому аспекті розглядається вперше. Свідченням цього є новий підхід до розуміння та аналізу мовної політики як моделі, який раніше не застосовувався у подібних дослідженнях. Таке бачення проблеми, на думку автора монографії, викликано вимогою часу й тими змінами у мовній політиці, що відбувалися раніше та відбуваються останнім часом у суспільно-політичному житті. Це насамперед перебудовчі процеси на території Радянської України, які відкрили можливість не лише досліджувати модель мовної політики на засадах конструктивізму, неоінституціоналізму та постмодернізму, а й запропонувати нові практичні підходи у цій сфері.

Основою моделі мовної політики авторка вважає конструктивізм, який ґрунтується на нових наукових підходах, що допомогли дослідити діяльність формальних й неформальних політичних інституцій, які у різних державно-політичних умовах: ухвалили закон «Про мови в Українській РСР», що надав українській мові статус державної; проголосили Україну незалежною демократичною державою; ухвалили Конституцію України, яка закріпила за українською мовою державний статус; прийняли закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» та ін. Вказані політичні дії дозволили українському народу, на думку С.Савойської, взяти курс на побудову демократичного суспільства, українізацію та модернізацію ключових сфер і галузей суспільно-політичного життя молодій державі. Суспільні зміни, що постали як наслідок практичної реалізації нормативно-правових актів, дали можливість суб'єктам мовної політики захищати національні інтереси, вільно обговорювати мовно-політичні проблеми, ухвалювати раціональні рішення та ін. Разом з тим, як зазначає С.Савойська, не усі науковці й політики, які успадкували від радянського минулого комуністичну свідомість, російську модель мовної політики та відповідну культуру, були готові до таких змін. Тому на сучасному етапі стосовно діючої влади, яка захищала (захищає) демократичні цінності, існує стійка опозиція, яка прагне залишити у мовній політиці «усе як було» в минулі історичні часи.

Відповідно до об'єкта та предмета дослідження політологічного контексту моделі мовної політики, авторка сформувала її структуру, яка є логічною та добре продуманою, оскільки складові зазначеної моделі дають можливість скласти цілісне уявлення про стан наукового опрацювання проблеми, її витоки та перспективи. Один з розділів монографії присвячений аналізу мультикультурної та монокультурної моделей мовної політики закордонних держав, можливостям запозичення їх конструктивного досвіду з метою розв'язання мовно-політичних проблем у сучасній Україні. Це дало С.Савойській можливість спростувати окремі міфи проросійськи налаштованих політиків, які нав'язують ідею двомовного (двозначного) розуміння таких важливих інституцій, як офіційна/державна мова, ефективна російсько-українська двомовність, багатомовність на рівні держави тощо.

Аналіз моделі мовної політики закордонних держав допоміг автору монографії зрозуміти, що ефективно здійснення мовної політики залежить від того, у якій країні (унітарній, федеративній, конфедеративній), яким режимом (демократичним, тоталітарно-авторитарним, змішаним) та з якою метою вона проводиться та ін. С.Савойська довела, що методи розв'язання мовно-політичних проблем у федеративних чи конфедеративних державах не можуть бути «механічно» застосовані в унітарних державах і навпаки. Тобто, мовно-політичний досвід Швейцарії і Канади, на який часто посилаються проросійськи налаштовані політики в Україні, на думку авторки, не підходить українській спільноті, що має іншу історію та детерміновані нею мовно-політичні проблеми. Новим у монографії С.Савойської є те, що вона змогла по-новому висвітити мовно-політичні проблеми, які дісталися у спадок незалежній Україні від радянських часів, об'єктивно оцінити ту ситуацію, яка

¹ Савойська С. В. Політологічний контекст моделі мовної політики: теоретико-методологічний аналіз: монографія. – Львів, 2019. – 605 с.

зберігається у мовній сфері України у зв'язку з фактично перманентним перебуванням у владі проросійськи налаштованих політиків. Постійні непорозуміння, протистояння, відсутність конструктивного діалогу між національно-демократичними та проросійськи налаштованими політичними інституціями підказали авторці, якою має бути мовна політика у незалежній Українській державі.

Щоб викласти власне бачення мовно-політичних проблем та запропонувати конструктивні шляхи їх розв'язання, С.Савойська спирається на такі сучасні методології: постмодерністську, яка допомогла їй виявити та проаналізувати ті мовно-політичні процеси, що відбуваються на рівні держави й суспільства; неоінституціональну, яка дає можливість авторці відкрити ті неформальні інституції, на які мало хто з науковців звертає увагу, а тим більше застосовує у власному дослідженні; біхевіоралістську та постбіхевіоралістську, які в комплексі дають можливість побачити політичний зв'язок між інституціональними цінностями та поведінкою суб'єкта політики, особливо тоді, коли вони стосуються національної свідомості, національної ідеї, національних інтересів і цінностей.

Цікавим елементом монографічного дослідження є новий погляд на мовну політику, яка з антиукраїнських позицій здійснювалася на території України колоніальною владою в історичному минулому. Враховуючи зазначене, авторка монографії по-новому осмислює значення такої інституції, як мовна політика та діяльність суб'єктів, що її забезпечують. Щоб уникнути мовно-політичних конфліктів у майбутньому та зберегти незалежність і державність, на слушну думку С.Савойської, необхідно виховувати національну свідомість, політичну культуру і патріотизм на державному рівні. Разом з тим модель мовної політики, як застерігає авторка, не повинна формуватися методами тиску і сили, а має розбудовуватися комунікативними засобами, спираючись на діалог, компроміс та консенсус. Окрім цього, така модель мовної політики, як справедливо вважає С.Савойська, має базуватися на спеціальних програмах (освітніх, просвітницьких та ін.) з метою більш повного висвітлення життєдіяльності, культурного потенціалу, літературного спадку українського народу. Авторка вважає, що це надихатиме та об'єднуватиме українську спільноту в політичну націю, стержнем якої є етнічні українці, українська мова і культура.

Новим у монографії С.Савойської є те, що їй вдалося показати модель мовної політики, з одного боку, через призму конструктивної і раціональної мовної політики, з іншого – деструктивної та ірраціональної. Цьому сприяло використання законодавчих актів «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин», «Про засади державної мовної політики», «Про забезпечення функціонування української мови як державної», а також врахування мовної політики деяких регіональних та місцевих інституцій. Враховуючи те, що за перших два закони голосували насамперед проросійськи налаштовані політики, порушуючи при цьому процедуру його ухвалення, авторка звертає увагу на однобічність, подвійність та деструктивність такої мовної політики, яка не є плідною та корисною для усієї української спільноти.

Деструктивна модель мовної політики, на думку дослідниці, була взята за основу місцевими інституціями Півдня і Сходу України, що мало далекосяжні негативні наслідки. Вона розколола, як констатує автор, українську спільноту і країну в цілому за мовно-політичною ознакою, що призвело до анексії АР Крим та війни на Сході України. Таке розуміння мовно-політичної ситуації у сучасній Україні відображає не лише науковий, а й аналітичний потенціал авторки.

С.Савойська має рацію, коли стверджує, що до розколу українського суспільства та тимчасової втрати частини території призвели несформованість національної свідомості та нестача патріотизму, які лягли в основу небажання окремих політиків та їх політичних послідовників знати історію українського народу, його мову й культуру. Це ще більше роз'єднало владу, опозицію, суспільно-політичних лідерів та інших суб'єктів мовної політики, які з процесу ухвалення рішень вилучили метод знаходження компромісу.

Розмірковуючи над вузловими мовно-політичними проблемами, авторка наголошує на біогеодетерміністській методології дослідження, яка дала можливість дослідити причинну зумовленість дій тих політиків, свідомість яких формувалася у певному регіоні на основі локальної політичної мови і культури, які позитивно чи негативно впливали на їхню самосвідомість, політичну культуру і поведінку, що врешті-решт зіграло ключову роль у захисті національних інтересів держави чи, навпаки, їх зраді.

Досягненням авторки монографії є й те, що вона збагатила модель мовної політики такими поняттями, як «деструктивна політика», «антиукраїнська діяльність», «лінія розколу», «періколом (perikolozo) мовно-політичний», «проросійський націоналізм», «проросійський сепаратизм»,

«мовно-політичні конфлікти», «мовно-політичний сепаратизм» та ін. Це свідчить про те, що мовно-політична проблема в сучасній Україні має потужну деструктивну складову, на основі якої формується ірраціональна політична свідомість та поведінка ряду суб'єктів політики. Наступний блок термінів, запропонований або активно використаний С.Савойською, є протилежним першому. Це «комунікативна мовна політика», «мови регіональні (міноритарні)», «поле мовне політико-комунікативне», «конструктивна мовна політика», «ідентичність мовно-політична», «національна самоідентифікація», «єдність загальнонаціональна», «конструктивізм (у політиці)», які більш повно розкривають комунікативний аспект моделі мовної політики, збагачують її глибинну сутність, розкривають зазначену проблему з позитивного боку.

Таким чином, авторка монографічного дослідження засвідчила уміння: робити ґрунтовні узагальнення та висновки; майстерно використовувати нові наукові підходи, напрями та ефективно й різнобічно осмислювати модель мовної політики; доводити, що деструктивна мовна політика як неформальна інституція, ґрунтується на міфах та подвійних стандартах; аналізувати ті мовно-політичні проблеми, які гальмують поширення комунікацій українською мовою у галузі освіти, діловій, інформаційно-комунікативній та ін. сферах (особливо на Півдні та Сході країни). Викладене вище дає підстави констатувати, що монографія С.Савойської «Політологічний контекст моделі мовної політики: теоретико-методологічний аналіз» – це цікаве, самостійне, завершене дослідження, основні положення якого є логічно обґрунтованими та мають наукову новизну. Така монографічна праця заслуговує на увагу та має бути рекомендованою до друку.

*В. Ф. Смолянук – доктор політичних наук, професор,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ Я. Б. ЯРОША «ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ»¹

В останні роки у вітчизняній і світовій науці значно актуалізувалися дослідження, щодо аналізу суб'єктів політичного процесу. В той же час політична наука переважно зорієнтована на поточні проблеми політичної боротьби за владу в Україні, дещо відстає в дослідженні теоретичних складових становлення і розвитку політичних партій в нашій країні. Тому дослідження Яроша Я. Б. є поза всяким сумнівом своєчасним і актуальним. Із значним обсягом наукових праць із цієї проблематики, природа і сутність становлення, функціонування і трансформація політичних партій у світовій політичній науці досліджується по різному. Це зумовлює необхідність певної уніфікації поглядів на предмет дослідження.

Концептуальним стрижнем монографії є розуміння специфіки функціонування політичних партій не тільки як знаряддя в боротьбі за групове панування, а ще як спосіб узгодження різноманітних суспільних інтересів. Саме під кутом зору цієї ідеї подається нормативно-правова база політичних партій, що регулює їх діяльність, враховуючи принцип стримувань та противаг. Автор намагався максимально врахувати накопичену в цій предметній сфері нормативно-правову базу для кращого розуміння ролі та значення політичних партій в процесі державотворення.

В українському політичному процесі відбуваються демократичні трансформації, які дають можливість громадянам приймати участь у державотворчих процесах сучасності. Така участь можлива через політичні партії, які є активними суб'єктами політичного процесу. В Україні триває процес становлення демократичних інститутів, зокрема політичних партій. Сьогодні ж, на нашу думку, сутність дискусії про трансформацію політичних партій, що обговорюється в наукових колах, віддзеркалює потребу ґрунтовно висвітлити теоретичні та прикладні аспекти проблеми дослідження.

Методи та функції діяльності політичних партій відмінні в різних політичних режимах, але будь-яке демократичне суспільство передбачає можливість на здобуття політичної влади легальним шляхом. Діяльність політичних партій дає можливість громадянам засвоювати демократичні принципи та зразки поведінки. Через політичні партії окремі особи та соціальні групи мають

¹ Ярош Я. Б. Трансформація політичних партій в Україні : монографія. Луцьк : АКВА ПРИНТ, 2019. 274 с.